

СПЕЦІАЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

ЛЕОНОВ С. В., ГЛАНЦ В. Н.

УДК 336.221.4

Леонов С. В., Гланц В. Н. Спеціальне оподаткування банків: зарубіжний досвід і можливості впровадження в Україні

Розглянуто сутність і призначення спеціального банківського оподаткування. Досліджено становлення систем спеціального оподаткування банківської діяльності за кордоном. Проаналізовано практику справляння спеціальних податків у зарубіжних країнах і визначено можливості їх впровадження в Україні.

Ключові слова: спеціальне оподаткування банківської діяльності, банківський збір, податок Тобіна, зарубіжний досвід спеціального банківського оподаткування.

Табл.: 2. **Бібл.:** 8.

Леонов Сергій Вячеславович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: svl76@mail.ru

Гланц Володимир Наумович – аспірант, кафедра фінансів, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

УДК 336.221.4

Леонов С. В., Гланц В. Н. Специальное налогообложение банков: зарубежный опыт и возможности внедрения в Украине

Рассмотрены сущность и предназначение специального банковского налогообложения. Исследовано становление систем специального налогообложения банковской деятельности за рубежом. Проанализирована практика применения специальных налогов в зарубежных странах и рассмотрены возможности их внедрения в Украине.

Ключевые слова: специальное налогообложение банковской деятельности, банковский сбор, налог Тобина, зарубежный опыт специального банковского налогообложения.

Табл.: 2. **Библ.:** 8.

Леонов Сергей Вячеславович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: svl76@mail.ru

Гланц Владимир Наумович – аспирант, кафедра финансов, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

UDC 336.221.4

Leonov S. V., Glants V. N. Special Taxation of Banks: Foreign Experience and Possibilities of Introduction in Ukraine

The article considers essence and purpose of special banking taxation. It studies establishment of the systems of special taxation of banking activity abroad. It analyses practice of application of special taxes in foreign countries and considers possibilities of their introduction in Ukraine.

Key words: special taxation of banking activity, bank commission, Tobin tax, foreign experience of special banking taxation.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 8.

Leonov Sergey V. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Finance, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: svl76@mail.ru

Glants Vladimir N. – Postgraduate Student, Department of Finance, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

Функціонування банківських установ в умовах недостатнього забезпечення зобов'язань пов'язане зі значним рівнем ризику неплатоспроможності і як наслідок можливості банкрутства. Світова фінансова криза 2008 – 2009 рр. поставила перед світовими фінансовими організаціями та урядами окремих держав проблему необхідності розробки спеціальних стабілізаційних механізмів для регулювання діяльності фінансового сектору та банківських систем зокрема. Ефективним інструментом контролю з боку держави виступає податкова політика, саме тому було приділено увагу пошуку нових видів податкових платежів, здатних забезпечити зниження ризиків фінансового сектору. Зокрема, як стабілізаційний інструмент щодо діяльності банків та засобу зменшення дефіциту державного бюджету використовується спеціальне оподаткування банківської діяльності.

Питанням впровадження спеціального оподаткування банківської діяльності активно займалися такі зарубіжні науковці, як Джеймс Тобін, Дін Бейкер, Метт

Шерман, Бруно Джетін, Стефан Шульмейстер, які розробили власні варіанти спеціальних податкових режимів для операцій банків та фінансових установ. У Росії ідея застосування спеціальних податків на банківську діяльність найшла відображення в роботах таких авторів, як С. Моїсєєв, А. Хандруєв. Аналізуючи вітчизняні джерела, можна прийти до висновку, що в Україні практично не здійснювались дослідження теорії та можливості практичної реалізації спеціального оподаткування діяльності банківських установ.

Метою роботи є аналіз теоретичних аспектів та практичного досвіду впровадження спеціальних податків на банківську діяльність у зарубіжних країнах та визначення можливості застосування подібних податків в Україні.

Аналізуючи сутність і призначення спеціального оподаткування банківської діяльності у зарубіжних країнах, можна визначити три основні задачі, які має вирішувати застосування спеціальних податків:

- ✦ створення стабілізаційного фонду банківської системи з метою компенсації витрат на подолання наслідків фінансової кризи;
- ✦ відшкодування фіскальних втрат у період фінансової кризи та зменшення дефіциту державного бюджету;
- ✦ часткове зниження ризику банкрутства системно значимих банківських інститутів [5].

Вперше ідея впровадження податку на фінансові операції була висунута американським економістом Джеймсом Тобіном у 1970-х роках, який запропонував оподатковувати валютні операції спекулятивного характеру. Суть його теорії полягала в тому, що оподаткування транскордонних валютних операцій на рівні 0,1 – 0,25% від обсягу торгів дозволить знизити масштаб спекулятивних операцій, не впливаючи на довгострокові виробничі інвестиції. Отриманий від сплати податку дохід у розмірі 100 – 300 млрд дол. США можна спрямувати у цільові фонди для фінансування пріоритетних міжнародних проектів. Ідея Тобіна згодом одержала розвиток серед інших науковців. У *табл. 1* наведено пропозиції щодо оподаткування фінансових операцій різних авторів [2].

через оподаткування бонусів працівників та прибутку банків (Франція, Великобританія) або за ступенем ризику балансу (Швеція). Адміністрація США у січні 2010 р. оголосила про намір впровадження спеціального податку на банківську діяльність, що має назву «Плата за відповідальність за фінансову кризу» Обама. Призначення даного податку – компенсація втрат, понесених внаслідок кризи. Програма розрахована на 10 років і включає 50 найбільших банків, страхових компаній і торгових домів.

Активізація практичного впровадження спеціальних податкових режимів стосовно банківської діяльності у розвинених країнах світу зумовлена прагненням урядів держав мінімізувати втрати від майбутніх фінансових криз. Починаючи з 2009 р. у різних державах розвивається законодавча база та розробляються системи адміністрування спеціальних податків та зборів. У *табл. 2* наведено приклади спеціальних податків на банківську діяльність.

Аналізуючи досвід впровадження спеціального оподаткування банківської діяльності за кордоном, можна дійти висновку про різноманітність об'єктів і ставок оподаткування. Дані *табл. 2* свідчать про те, що основною метою справляння спеціальних податків з ді-

Таблиця 1

Підходи щодо встановлення податку на фінансові операції

Ознака	Автор			
	Д. Тобін	В. Джетін	Д. Бейкер та ін.	С. Шульмейстер
Податковий режим	Уніфікований 0,5%	Диференційований 0,02% для банків; 0,1% для фондів і компаній	Диференційований 0,5% для опціонів; 0,01% для спотів; 0,5% для акцій; 0,01% для облігацій	Три ставки: 0,01%; 0,05%; 0,1%
Обсяг зниження торгів		-66% для банків і фінансових компаній; -25% для нефінансових компаній	-50%	-75% (при ставці 0,1%); -75% (0,05%); -25% (0,01%)
Сфера операцій				
угоди спот	+	+	+	+
форварди і свопи на ринку форекс		+	+	+
біржові деривативи			+	+
позабіржові деривативи				+
акції та облігації			+	

Як бачимо з даних *табл. 1*, різними авторами було висунуто пропозиції щодо оподаткування спекулятивних операцій фінансового сектора, які можуть спричинити дестабілізуючий вплив на національну економіку. Також було розраховано дохід, який держави чи міжнародні фінансові організації отримають у разі впровадження даного типу податків. Прогнозована сума річного доходу держави коливається від 178 до 1000 млрд дол. США при різних податкових режимах.

Метою застосування спеціального банківського оподаткування є приведення банківської системи у відповідність до реального сектора економіки. Уряди деяких держав впроваджують спеціальні податкові режими

яльності банків є формування фінансових ресурсів держави для запобігання банкрутству банківської системи. Окрім того, передбачено систему обмежень щодо сум та умов стягнення податкових платежів. Так, у Австрії збір не стягується з банків, капітальні активи яких становлять менше, ніж 1 млрд євро. Законом Кіпру передбачено, що максимальна сума податку не може перевищувати 20% оподаткованого прибутку банку. Сума банківського збору в Німеччині обмежується нижнім (5% регулярних річних платежів) і верхнім (15% чистого прибутку) порогом.

Слід відзначити, що фінансові ресурси, отримані від сплати спеціальних податків і зборів, можуть спря-

мовуватися до державного бюджету (Аргентина, Бразилія, Великобританія) або акумулюватися в спеціальному стабілізаційному фонді (Швеція, Німеччина). При цьому перший варіант більшою мірою дозволяє вирішити проблему зниження дефіциту державного бюджету, а другий сприяє мінімізації ризиків банкрутства банків в умовах фінансової кризи.

вання банківської діяльності сприяло б зниженню проблеми дефіциту державного бюджету та приведення у відповідність банківської системи до реального сектора економіки через обмеження спекулятивного характеру банківських операцій. На нашу думку, впровадження спеціальних податкових режимів для банківських установ в Україні може супроводжуватися створенням

Таблиця 2

Спеціальні податки на банківську діяльність у різних країнах світу

Країна	Назва податку	Період впровадження	База оподаткування	Ставка податку, %
Австрія	Банківський збір	3 01.01.2011	Капітальні активи	0,055 – 0,085
			Похідні фінансові інструменти в торговій книзі	0,013
Бельгія	Стабілізаційний фінансовий внесок	3 01.01.2012	Загальна сума зобов'язань за мінусом капіталу і депозитів	0,035
	Внесок до Фонду захисту депозитів		Сума депозитів, скоригована на профіль ризику банку, достатність капіталу, якість активів і ліквідність	Близько 0,245
Кіпр	Банківський збір	Закон знаходиться на розгляді в парламенті	Сума депозитів за винятком міжбанківських депозитів	0,095
Франція	Податок на системні ризики	2011	Сума власного капіталу банку, що перевищує 500 млн євро	0,25
Німеччина	Банківський збір	3 01.01.2011	Підсумок балансу за мінусом зобов'язань клієнтів та певних інших елементів (резерви загальних банківських ризиків)	0,02-0,04
			Номінальна вартість похідних фінансових інструментів	0,00015
Греція	Банківський збір	2011	Річна сума зобов'язань банків	0,6
Угорщина	Банківський збір	3 27.09.2010	Підсумок балансу за мінусом міжбанківських кредитів і дебіторської заборгованості	0,15 при базі до 50 млрд форинтів та 0,53 – при перевищенні
Швеція	Банківський збір	30.12.2009	Сума зобов'язань	0,036
Країна	Назва податку	Період впровадження	База оподаткування	Ставка податку, %
Португалія	Банківський збір	2011	Загальні зобов'язання, за мінусом певних статей	0,05
			Позабалансові похідні фінансові інструменти	0,00015
Великобританія	Банківський збір	05.2011 – 12.2011	Підсумок балансу за мінусом страхових зобов'язань, захищених вкладів, суверенних зобов'язань репо тощо	0,075
		3 01.01.2012		0,088
США	Плата за відповідальність за фінансову кризу	3 01.2010	Балансові зобов'язання за мінусом депозитів, застрахованих Федеральною Корпорацією страхування вкладів	0,15

Джерело: складено авторами за даними [2, 4].

Аналізуючи вітчизняну фінансову систему, слід відзначити, що наша держава тяжіє до банкоцентричної моделі розвитку, тому проблема забезпечення стабільності функціонування банківської системи є особливо актуальною. Використання зарубіжного досвіду встановлення спеціального оподатку-

спеціального стабілізаційного фонду, ресурси якого доцільно було б спрямувати на забезпечення ліквідності банківської системи в кризових умовах, оскільки досвід фінансової кризи довів недостатню ефективність чинного Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і потребу додаткової підтримки банківської системи державою.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних і практичних аспектів спеціального банківського оподаткування свідчить про доцільність його використання в державній політиці. Розглянувши зарубіжний досвід, можна відзначити ефективність використання спеціальних податків як фіскального та стабілізаційного інструменту в регулюванні діяльності банківської системи. Стан фінансової системи України та її висока залежність від функціонування банківської системи свідчить про можливість застосування спеціального банківського оподаткування з метою вдосконалення вітчизняної фінансової політики держави. Метою подальших досліджень може виступити визначення позитивного ефекту від впровадження спеціальних режимів оподаткування банківської діяльності в Україні та розробка конкретних механізмів їх реалізації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Bank Levy: a consultation [Електронний ресурс] : HM Treasury. – Режим доступу : http://www.hm-treasury.gov.uk/consult_bank_levy.htm
2. **Beitler D.** Raising Revenue: a Review of Financial Transaction Taxes throughout the World [Електронний ресурс] / D. Beitler. – Режим доступу : <http://www.stampoutpoverty.org/?lid=11289>
3. **Habbar P.** The Parameters of a Financial Transaction Tax and the OECD Global Public Good Resource GAP, 2010-2020 [Електронний ресурс] / P. Habbar. – Trade Union Advisory Committee (TUAC). – Режим доступу : http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/1002t_gf_ftt.pdf
4. **Nissanke M.** Revenue Potential of The Tobin Tax for Development Finance: a Critical Appraisal World [Електронний ресурс] / M. Nissanke. – School of Oriental and African Studies University of London. – Режим доступу : <http://www.stampoutpoverty.org/download.php?id=339>
5. Tax Contribution of The Financial Sector [Електронний ресурс] / European Commission. Taxation and Customs Union. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/fact_sheet/tax-contribution-fin-sector.pdf
6. **Хандруев А.** Спецналог для банков: быть или не быть [Электронный ресурс] / А. Хандруев, А. Чумаченко. – Прямые инвестиции. – 2010. – № 9. – Режим доступа : <http://www.sbrf.ru/common/img/uploaded/sbjr/10-09/068-073.pdf>
7. **Маршавина Н.** Налогообложение финансовых операций банков [Электронный ресурс] / Н. Маршавина, Н. Алексанян. – Режим доступа : [http://www.rea.ru/UserFiles/Izvestija/3\(8\)/Marshavina-2.pdf](http://www.rea.ru/UserFiles/Izvestija/3(8)/Marshavina-2.pdf)
8. Bank Levy [Електронний ресурс] / HM Revenue & Customs. Tax Information and Impact Notes. – Режим доступу : <http://www.hmrc.gov.uk/budget2011/tiin6123.htm>

УДК 657.2:339.746

ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС І ВАЛЮТНИЙ КУРС: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

ВЕРІГА Г. В.

УДК 657.2:339.746

Веріга Г. В. Платіжний баланс і валютний курс: діалектика взаємозв'язку

У статті систематизовано принципи вирівнювання платіжного балансу, зафіксовані Статутом МВФ і Основними засадами грошово-кредитної політики Національного банку України. Проаналізовано динаміку показників стану платіжного балансу України і офіційного курсу гривні протягом 1998 – 2011 рр. Досліджено кореляційно-регресійні зв'язки між такими показниками: сальдо поточного рахунку платіжного балансу, експорт товарів і послуг, імпорту товарів і послуг, валовий зовнішній борг, офіційні резервні активи, офіційний курс гривні до долара США. Надано економічну інтерпретацію отриманим статистичним результатам. Побудовано кореляційно-регресійну модель офіційного валютного курсу, яка дозволяє визначити кількісні параметри девальвації гривні при збільшенні зовнішнього боргу і ревальвації – при збільшенні обсягів резервних активів. Розроблено рекомендації з використання міждержавних методів регулювання платіжного балансу.

Ключові слова: платіжний баланс, валютний курс, вирівнювання, регулювання, взаємозв'язок.
Рис.: 1. Формул. 2. Бібл.: 10.

Веріга Ганна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Донецький державний університет управління (вул. Челюскінців, 163а, Донецьк, 83050, Україна)
E-mail: annaveriga@gmail.com

УДК 657.2:339.746

UDC 657.2:339.746

Веріга А. В. Платежный баланс и валютный курс: диалектика взаимосвязи
В статье систематизированы принципы выравнивания платежного баланса, зафиксированные Уставом МВФ и Основными принципами денежно-кредитной политики Национального банка Украины. Проанализирована динамика показателей состояния платежного баланса Украины и официального курса гривны в течение 1998 – 2011 гг. Исследованы корреляционно-регрессионные связи между такими показателями: сальдо текущего счета платежного баланса, экспорт товаров и услуг, импорт товаров и услуг, валовой внешний долг, официальные резервные активы, официальный курс гривны к доллару США. Дана экономическая интерпретация полученным статистическим результатам. Построена корреляционно-регрессионная модель официального валютного курса, которая позволяет определить количественные параметры девальвации гривны при увеличении внешнего долга и ревальвации – при увеличении объемов резервных активов. Разработаны рекомендации по использованию межгосударственных методов регулирования платежного баланса.

Ключевые слова: платежный баланс, валютный курс, выравнивание, регуляция, взаимосвязь.
Рис.: 1. Формул. 2. Библ.: 10.

Веріга Анна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры учета и аудита, Донецкий государственный университет управления (ул. Челюскинцев, 163а, Донецк, 83050, Украина)
E-mail: annaveriga@gmail.com

Veriga A. V. Balance of Payments and Exchange Rate: Interrelation Dialectics
The article systemises principles of levelling the balance of payments stated in IMF Charter and Main Principles of Monetary and Credit Policy of the National Bank of Ukraine. It analyses dynamics of indicators of the state of the balance of payments of Ukraine and of official exchange rate of UAH during the period from 1998 till 2011. It studies correlation and regressive links between the following indicators: balance of the current account of the balance of payments, export of goods and services, import of goods and services, gross foreign debt, official reserve assets, and official exchange rate of UAH to USD. It gives economic interpretation of the obtained statistical results. It provides a correlation and regressive model of official exchange rate, which allows identification of quantitative parameters of devaluation of UAH in the event of growth of the foreign debt and revaluation in the event of growth of volumes of reserve assets. It gives recommendations on the use of inter-state methods of regulation of the balance of payments.

Key words: balance of payments, exchange rate, levelling, regulation, interrelation.
Pic.: 1. Formulae. 2. Bibl.: 10.

Veriga Anna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Audit, Donetsk State University of Management (vul. Chelyuskintsev, 163a, Donetsk, 83050, Ukraine)
E-mail: annaveriga@gmail.com